

Evald Flisar

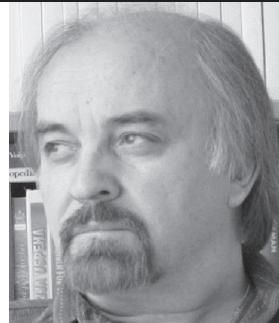

Foto: Igor Modic

Kdo ubija slovensko kulturo?

Na začetku 20. stoletja, pred približno petnajstimi leti, sem kot predsednik Društva slovenskih pisateljev z delegacijo tedanjega predsednika republike Milana Kučana odpotoval na državni obisk na Madžarsko (deloma zato, ker je bil takratni predsednik Madžarske, Arpad Göncz, pisatelj, še bolj pa zato, ker je bil Milan Kučan edini predsednik Slovenije, ki se mu je zdelo pomembno, da običajnemu bataljonu gospodarstvenikov in birokratov priključi vsaj enega predstavnika slovenske kulture – nekaj popolnoma nezaslišanega, saj tega ni storil niti eden Kučanovih naslednikov). V Budimpešti sem se obnašal še kar dostojno; s predsednikom Gönczem sva se celo dogovorila, bolj načelno kot konkretno, o “literarnem sodelovanju med obema državama”. Na slavnostnem banketu v Szekesfehervarju pa sem zagrešil diplomatski *faux pas*, ki mi ga marsikateri udeleženec slovenske odprave verjetno še zdaj ni odpustil. Za bogato obloženo mizo (ob kakršnih se slovenski kulturniki znajdemo redko) sem se ob dobrem madžarskem vinu razgovoril in v družbi madžarskih poslancev povedal več, kot je bilo dobro zame in (vsaj na formalni ravni) za ugled Slovenije. Pikre šale so bile vedno del mojega verbalnega arzenala, zato si nisem mogel pomagati, da ne bi skušal v ozračje smrtno resne formalnosti vnesti nekaj dobre volje. In sem povedal, kaj je rekel Göring o kulturi. “Kadar slišim besedo kultura, sežem po pištoli.” Nekaj, česar ne bi nikoli slišali od člana slovenskega parlamenta, sem dodal. Član slovenskega parlamenta bi dejal: “Kadar slišim besedo kultura, sežem po slovarju.”

Madžarskim gostiteljem se je pripomba zdela zabavna in prav nič sporna; zasmejali so se, eden se je celo opogumil in dodal, da nekaj podobnega velja tudi za njihove parlamentarce. Članom slovenske delegacije pa so se vidno povესili obrazi (z izjemo predsednika Kučana, ki se je morda z mano celo strinjal, predvsem pa je vedel, kako neprotokolarno se po nekaj kozarcih znamo obnašati Prekmurci). Ko smo po banketu prišli na prosto,

mi je Ivo Vajgl, tudi član delegacije, z zadržano mero ostrine svetoval, naj se izogibam diplomacije.

In kaj ugotavljam po vseh teh letih? Da nisem povedal šale. Da sem zgolj opisal vsesplošni in trajni odnos slovenske politike do kulture. In če slovenskim poslancem ni več treba seči po slovarju, kadar slišijo besedo kultura, se ob njej še vedno namrščijo, saj nekatere očitno tako iritira, da je raje ne bi slišali. Kar je razlog za to, da jo tako pogosto preslišijo. Ali odrinejo na stranski tir. Da jim ne bi povzročala glavobola. Seveda je ne morejo kar prepovedati z vladnim dekretom (s tem bi se osmešili v Bruslju, predvsem pa bi na volitvah izgubili morda odločilni delež glasov, ki jim omogoča, da ostajajo na dobro plačanih položajih). Lahko pa ji zadajo hude udarce, iz leta v leto hujše, in morda to počnejo v upanju, da bo prej ali slej umrla "naravne" smrti in ne bo več treba z mize pometati drobtin v lačna usta "umetnikov parazitov", kakor jih imenujejo anonimni komentatorji na spletu, s katerimi se marsikateri izmed političnih odločevalcev na sončni strani Alp na skrivaj očitno celo strinja.

Zakaj bi sicer pred časom člani vlade (z ministrom za finance na čelu) sklenili, da je v naslednjih dveh letih smiselno in nujno potrebno zmanjšati kulturi namenjena sredstva za 11 ali celo več odstotkov? Ob skoraj hkratni novici, da se je gospodarska rast zvišala za tri odstotke, niti najbolj bistroumni Slovenci ne bi premogli dovolj pameti, da bi iz tega izpeljali enačbo. Slovenski PEN je proti temu nezaslišanemu napadu na že hudo osiromašeno duhovno podlago slovenstva ostro protestiral in od finančnega ministra zahteval, naj pojasni, kaj pravzaprav je gospodarska rast ter komu in čemu bo služila, če ne tudi kulturi? Minister Mramor pa nič. Kot da se ne bi zavedal, da je na položaju po volji ljudstva in da ima ljudstvo pravico vedeti, kako vlada razporeja naš skupni denar in kaj bo storila s tem triodstotnim pribitkom. Vlada ni zasebno podjetje in ni upravičena do poslovnih skrivnosti, čeprav je teh čedalje več in se vse zaporedne vlade iz leta v leto vedno bolj brez sramu zavijajo v molk o večini pomembnih stvari, ki zadevajo našo skupno usodo. Kulturniki, ki sicer nismo gospodarstveniki, nismo pa brez zdrave pameti, si ob napovedi gospodarske rasti predstavljamo, da lahko živahnije gospodarstvo pomeni kvečjemu to, da se bo v državno blagajno nateklo več davkov, z uvedbo davčnih blagajn še precej dodatnih. Zakaj potem v ozračju optimizma, ki ga finančni minister ustvarja s svojimi izjavami, dati na tnilo kulturo in ji brez anestezije amputirati roko in nogo? In zakaj izvesti ta masaker samo na področju kulture, vsem drugim resorjem pa prizanesti? Zakaj je vsakič in vedno znova žrtvovana samo ali predvsem kultura?

In zakaj je treba vse zaporedne vladarje (besedo uporabljam namerno, kajti tako se mnogi med njimi obnašajo) kar naprej, leto za letom, spominjati na dejstvo, ki bi se ga morali še kako zavedati: da je slovenski narod zrasel iz srca in na ramenih kulture, brez katere ga ne bi bilo? In brez katere ga ne bo? Večini kulturnikov se zdi nesmiselno to ponavljati v nedogled, kot da poučujemo prvošolčke. Ne zdi se nam mogoče, da se politiki tega zgodovinskega dejstva ne bi zavedali; preprosto so sklenili, da ga bodo ignorirali. Ali pa so prepričani, da je obstoj naroda zagotovljen z obstojem države, pri čemer pozabljajo, da zgodovine ni konec in lahko država enako hitro, kot se je rodila, tudi umre, in kdo bo ohranjal narod pri življenju po tem? Spet kultura? Težko, če jo bomo prej dotolkli ali celo ubili.

Da bo mera polna, je država že doslej od kulture dobila več, kot ji je pripravljena vrniti; zgodba o tem, koliko davka na dodano vrednost pobere od knjige in koliko manj od pobranega knjigi vrne, je stara in splošno znana. Ob tem pa vlada noče niti slišati o tem, da (recimo) Velika Britanija ne pozna davka na dodano vrednost na knjigo, čeprav je dovolj velika, da bi usodo knjige lahko prepustila trgu; še manj je pripravljena prisluhniti dejstvu, da so pesniki in pisatelji na Irskem oproščeni plačevanja davkov. Prav nasprotno, država se trudi onemogočiti normalno dihanje ne le kulturi na splošno, ampak tudi kulturnikom. Izdatno smo bili obveščeni o "honorarjih", ki so si jih v sto tisočih evrov izplačevali nekateri dobro pozicionirani srečneži – za "svetovanje", ne za umetniška dela, da ne bo pomote (kar vse naj bi bilo legalno, ker pač, kot je izjavil finančni minister, "ne živimo več v komunizmu"). Manj znano je slovenskemu narodu dejstvo, da mora prejemnik honorarja za literarno delo, pa naj znaša mizernih 80 evrov za recenzijo ali enako mizernih 4000 evrov za debelo knjigo (za leto dni dela!), od tega plačati 8,85 % prispevkov za PIZ in 6,36 % prispevkov za zdravstveno zavarovanje tudi v primerih, ko te prispevke že plačuje z drugega naslova (za PIZ celo v primeru, če je že upokojen!). In tako ubogemu avtorju po odbitku akontacije dohodnine prispe na bančni račun samo pol (!) že na začetku ponižujočega plačila za ustvarjalno delo. Kulturniki smo v tej državi obravnavani kot dvorni norčki; država nas ropa, da bi prihranila denar za milijonske bonuse oholih posameznikov, ki so nam pridelali bančne luknje. Z rezi v kulturo skuša vlada stvari urediti tako, da bi revni bili še revnejši in bogati še bogatejši.

Vsi žal ne moremo in niti nočemo postati "svetovalci", nekateri bi radi predvsem ali samo ustvarjali in s tem ohranjali Slovence med kulturnimi narodi Evrope. To je naše poslanstvo. Vladajoči gospe in gospodje pa nas s svojimi roparskimi napadi na kulturo skušajo zriniti med zaostale, kulturno revne, neozaveščene narode, ne samo na obrobje, ampak na dno

Evrope. Verjetno se sploh ne zavedajo, da se bodo s tem svojim početjem zapisali v zgodovino. Ki ne zna odpuščati. (Ali naj "pes še enkrat pogine", tokrat v "svobodni" Sloveniji?) Res je pri nadaljnjih usklajevanjih v proračunih za leti 2016 in 2017 (brez dvoma zaradi naših protestov) bilo kulturi odvzeto manj, kot je bilo napovedano, toda še vedno ni kultura ničesar dobila, še vedno je izgubila. Če se bodi rezi v kulturo nadaljevali, bo to (in prav nič se ne šalim) prej ali slej privedlo do umora kulture, ki je osmišljala našo narodno eksistenco vsa dolga stoletja. In kaj bomo po tem? Hlapci, neuki mezdni delavci tujih korporacij?

Italijanski premier Renzi je pred kratkim napovedal, da bo italijanska vlada boju proti terorizmu namenila dodatni dve milijardi evrov, pri čemer je po njegovem bistveno, da za vsak porabljen evro za varnost država nameni še dodaten evro za kulturo. To je po prepričanju italijanskega predsednika vlade glavni smisel boja zoper terorizem, ki se mu je po robu treba postaviti tudi na kulturnem področju. Je slovenska vlada seznanjena s tem ukrepom? Prebivalci Apeninskega polotoka, seveda, so bili razsvetljeni že, ko smo Slovenci bili še barbari. Menda si nobeden vsaj zmerno razumnih Slovencev ne želi, da bi to spet postali? Bi se morda lahko od Italijanov naučili kaj več, kot kuhati užitne špagete in peči dobre pice?